

Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання

Гаркуша С.В.

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Анотація:

Визначено динаміку в стані здоров'я учнів та складі медичних груп для занять фізичною культурою в загальноосвітніх навчальних закладах. Проаналізовано записи в журналах поглибленого огляду та листках здоров'я 32484 школярів м. Чернігова за період 2008-2012 р. Встановлена стійка тенденція до значного погіршення стану здоров'я школярів. Відзначається зниження кількості здорових дітей із збільшенням терміну навчання з 1 по 11 клас. Виявлена негативна динаміка зниження якості здоров'я дітей основної медичної групи. Показана тенденція збільшення кількості дітей, що відносяться до підготовчої та спеціальної медичних груп. Рекомендується використовувати рекреаційні форми фізичного виховання і застосовувати здоров'ярозвиваючі технології. Рекомендується включати в навчальні заняття: гімнастичні вправи, фізкультурні хвилини під час уроків, фізичні вправи і рухливі ігри на подовжених перервах, щоденні фізкультурні заняття в групах продовженого дня, самостійні заняття в позаурочний час, фізкультурно-масову роботу за місцем проживання.

Гаркуша С.В. Современные тенденции в состоянии здоровья детей и молодежи в условиях обучения. Определена динамика в состоянии здоровья учеников и составе медицинских групп для занятий физической культурой в общеобразовательных учебных заведениях. Проанализированы записи в журналах углубленного осмотра и листках здоровья 32484 школьников г. Чернигова за период 2008-2012 г. Установлена устойчивая тенденция к значительному ухудшению состояния здоровья школьников. Отмечается снижение количества здоровых детей с увеличением срока обучения с 1 по 11 класс. Выявлена негативная динамика снижения качества здоровья детей основной медицинской группы. Показана тенденция увеличения количества детей, относящихся к подготовительной и специальной медицинским группам. Рекомендуется использовать рекреационные формы физического воспитания и применять здоровьеразвивающие технологии. Рекомендуется включать в учебные занятия: гимнастические упражнения, физкультурные минуты во время уроков, физические упражнения и подвижные игры на удлиненных перерывах, ежедневные физкультурные занятия в группах продленного дня, самостоятельные занятия во внеурочное время, физкультурно-массовую работу по месту жительства.

Garkusha S.V. Current trends in the health of children and young people in learning environments. Determined by the dynamics in the health of students and medical teams consisting of physical training in secondary schools. Analyzed the records in-depth inspection of magazines and leaflets of 32484 schoolchildren of Chernigov for the period 2008-2012. Established a steady trend to a significant deterioration in the health of schoolchildren. A decline in the number of healthy children with the increase in the period of study from 1 to 11. Revealed negative trend decline in the health of children in the main medical group. Shows a tendency to increase the number of children belonging to the preparatory and special medical groups. It is recommended to use a recreational form of physical education and health educational use of technology. It is recommended to include in the training sessions: gymnastics, gymnastic minutes during lessons, exercise, and outdoor games on the elongated recess and daily physical education classes in the extended day, independent study after school, sports and mass work in the community.

Ключові слова:

здоров'я, медичні групи, фізична культура, фізичні вправи.

здоровье, медицинские группы, физическая культура, физические упражнения.

health, medical groups, physical education, exercise.

Вступ.

Збереження здоров'я, його формування *на всіх* етапах розвитку людини є стратегічним завданням будь-якої держави. Конституцією України визнано право на здоров'я, як одне з головних громадянських прав, а захист життя людини є обов'язком української держави. Важливим стратегічним напрямом загальної середньої школи є вирішення проблем комплексної реалізації оздоровчої функції шкільної освіти, забезпечення фізичного й духовного здоров'я учнів [2, 4].

Важливим у формуванні культури здоров'я школярів є здійснення моніторингу всіх аспектів здоров'я учнів протягом усього періоду навчання в загальноосвітньому закладі. Здійснення безперервного дослідницького процесу стану здоров'я вихованців дасть змогу простежити його динаміку, і на цій основі здійснювати індивідуальний підхід у підборі найбільш сприятливих оздоровчих технологій, що є особливо важливим у побудові індивідуальної оздоровчої системи кожного школяра [1, 6, 8, 9, 11].

У теперішній час активно розвиваються наукові дослідження вітчизняних (Г.Л. Апанасенко, Л.В. Волков, М.С. Гончаренко, В.П. Горашук, О.Д. Дубогай, М.О. Носко, Л.П. Сущенко, І.В.Поташнюк) і російських (Р.І. Айзман, Г.К. Зайцев, М.Г. Колесникова,

В.В. Колбанов, Г.А. Кураєв) науковців, що стосуються проблеми здоров'я у системі освіти, яка є предметом професійного інтересу фахівців, що працюють не тільки у галузі медицини, але і психології, педагогіки, інших соціальних наук.

Робота виконується згідно з напрямком держбюджетної теми ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка: "Педагогічні шляхи формування здорового способу життя школярів різних вікових груп" (№0112U001072) та є складовою частиною комплексної теми відділу педагогіки і психології вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України "Психолого-педагогічне проектування особистісно зорієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах" (державний реєстраційний номер №0103U000963).

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи – виявлення тенденцій у динаміці стану здоров'я і складі медичних груп для занять на уроках фізичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладах. У дослідженні проаналізовано дані медичної та навчальної документації 32484 учнів 1-11 класів ЗНЗ м. Чернігова за період 2008-2012 р.

Результати дослідження.

Проблема шкільного фізичного виховання завжди привертає до себе найпильнішу увагу фахівців різного профілю. Основною формою фізичного виховання в школі є урок фізичної культури. Але за останнє десяти-

тіліття урок зазнав значних змін, які пов'язані з цілою низкою причин і основна з них – погіршення здоров'я дітей. Більшість дітей не в змозі виконати норми та вимоги, які передбачає комплексна програма з фізичної культури [5, 7].

Отже, диференційований підхід до дітей відповідно до індивідуальних особливостей – ефективний метод поліпшення навчального процесу на уроці фізичної культури у школі. Основне завдання диференційного навчання на уроці фізичної культури полягає в тому, щоб забезпечити максимально-продуктивну діяльність кожного учня, надати оптимальний руховий режим, повніше мобілізувати їх здібності. Урахування ступеня статевого дозрівання, фізичного розвитку, характеру адаптації до м'язової діяльності дає змогу більшою мірою індивідуалізувати процес фізичного виховання дітей шкільного віку. Класний колектив об'єднує дітей із різним ступенем фізичного розвитку та руховою підготовленістю, тому не можна висувати до всіх дітей однакові вимоги. Необхідно виявляти причини слабких показників у руховій підготовленості та знаходити ефективні шляхи та методи поліпшення [3, 10].

Вивчення стану здоров'я дітей і молоді та раціональний розподіл їх на медичні групи має вирішальне значення для організації процесу фізичного виховання школярів, застосування здоров'ярозвивальних технологій, проведення оздоровчих заходів і створення для них оптимальних умов навчання та виховання.

У Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г.Шевченка у рамках виконання науково-дослідного проекту «Педагогічні шляхи формування здорового способу життя школярів різних вікових груп» проведено моніторингове дослідження з визначення стану здоров'я і динаміки розподілу школярів 1-11 класів на медичні групи за період 2008-2012 років у ЗНЗ м. Чернігова. Проаналізовано записи в журналах поглибленого огляду та листках здоров'я 32484 учнів ЗНЗ за вказаний період.

Аналізуючи отримані дані виявлено стійку тенденцію до значного погіршення стану здоров'я школярів у період з 2008 по 2012 н.р. Динаміку стану здоров'я зазначеного контингенту населення представлено на рис. 1.

Таким чином, у 2008 році відсоток здорових дітей у загальноосвітніх навчальних закладах у середньому становив 18,2%, у 2009 році – 16,6%; у 2010 році – 15,3%; у 2011 році також спостерігається погіршення до 13,1%, а у 2012 році цей показник становить всього 10,2%.

У результаті аналізу медичної документації визначено відсоткове співвідношення здорових учнів з 1 по 11 класи за вказаний період (рис. 2).

Таким чином, виявлена тенденція до значного зниження кількості здорових дітей зі збільшенням терміну навчання з 1 по 11 клас, а саме: у 2008 році здорових учнів виявлено 19,5%, а в 11 всього 3,7%, в 2009 році діапазон здорових дітей зі збільшенням віку змінився з 16,1% у першому до 5,7% в одинадцятю-

му; в 2010 році ця тенденція також зберігається з 1 по 11 класи – 14,3% і 1,3% відповідно; в 2011 році склад здорових дітей у 1-11 класах змінилася з 14,3% до 7,7%, в 2012 році – з 16,3% до 7,5%.

Також встановлено, що відсоток здорових дітей на початковому періоді навчання, тобто тих, які відвідують 1 клас, з 2008 по 2012 рік знизився на 3,2% (з 19,5% до 16,3%). Аналогічна закономірність виявлена в учнів 5-8 класів та 10, а саме: у зазначений період у 5-х класах знижується кількість здорових дітей на 3,3% (з 10,1 до 6,8%); у 6 класах – на 9,2% (з 15,8 до 6,6%); у 7 класах – на 2,4% (з 8,1 до 5,7%); у 8 класах – на 0,3%; у 10 класах – на 3,2% (з 8,4 до 5,2%). Узагальнюючи отримані дані необхідно зазначити, що із збільшенням терміну навчання в школі з 1 по 11 класи відсоток здорових дітей зменшується в середньому на 11% (з 16,1% до 5,2%)

Наступним етапом роботи було визначення динаміки складу медичних груп для занять фізичною культурою за період 2008-2012 н.р. (табл. 1).

Порядок розподілу учнів на медичні групи для занять фізичною культурою визначається Положенням про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Інструкцію про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, які затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України № 518/674 від 20.07.2009 року. У п. 1.2 Положення зазначено, що медико-педагогічний контроль є необхідним компонентом педагогічного процесу, що забезпечує своєчасне визначення рівня функціональних можливостей організму учнів, адекватність фізичних навантажень та раннє виявлення ознак хвороб і ушкоджень [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0773-09>].

У результаті аналізу даних встановлено негативну динаміку у складі основної медичної групи з 2008 по 2012 рік, а саме зменшення відсотку учнів основної медичної групи на 30,3% (з 77,9% до 47,6%). Крім того спостерігається збільшення відсотку учнів, що відвідують заняття з фізичної культури у підготовчій медичній групі на 28,5% (з 14,7 до 43,6%). Склад спеціальної медичної групи за вказаний період збільшився на 1,5% (з 5,7 до 7,2%), а звільнених від занять з фізичної культури – на 0,3%.

Особливу категорію дітей складають учні, які належать за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Цю групу для занять фізичною культурою відвідують учні, які мають значні відхилення постійного чи тимчасового характеру в стані здоров'я, що не перешкоджають навчанню в школі, але протипоказані для занять за навчальною програмою. Рівень функціонально-резервних можливостей: низький або нижчий за середній. Фізична підготовка проводиться за спеціальними програмами з урахуванням характеру та ступеня відхилень. Заняття проводить учитель фізичної культури надаючи індивідуальні завдання безпосередньо на уроках [Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної куль-

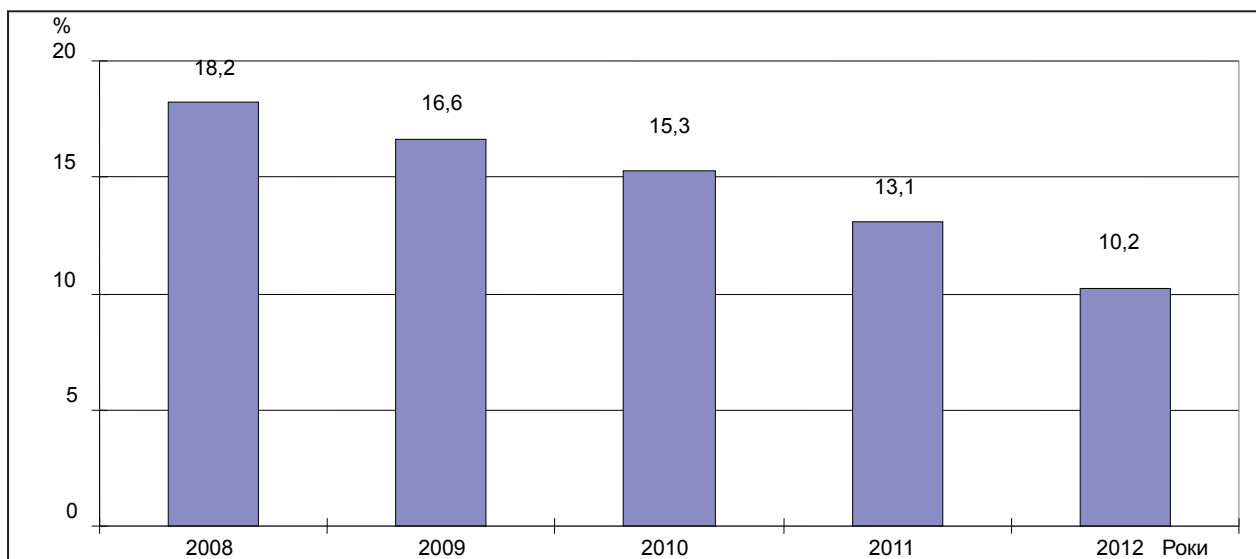

Рис. 1. Відсоток здорових школярів за період 2008-2012 р., %

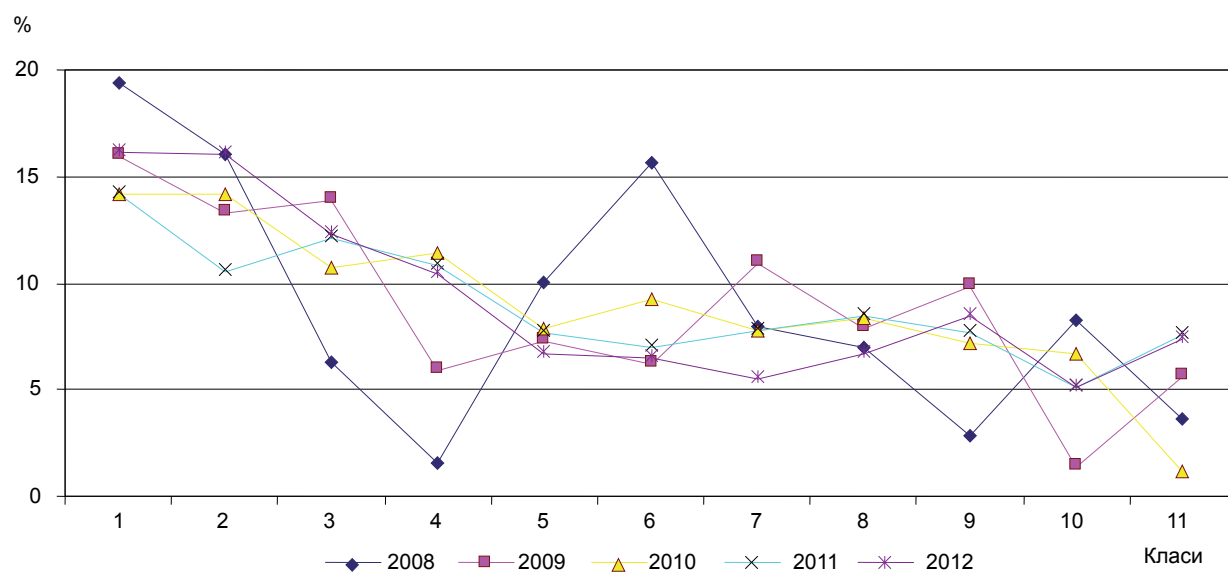

Рис. 2. Відсоток здорових учнів по класах (1-11) за період 2008-2012 р., %

Таблиця 1
 Порівняльна характеристика складу медичних груп для занять фізичною культурою за 2008-2012 роки, %

Роки	Медичні групи			
	основна	підготовча	спеціальна	звільнені
2008	77,9	14,7	5,7	1,7
2009	74,5	17,3	6,5	1,7
2010	56,1	30,2	6,7	2,4
2011	50,9	40,5	6,6	2,2
2012	47,6	43,2	7,2	2
Приріст	- 30,3	28,5	1,5	0,3

тури // Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 N518/674. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0773-09>].

Заслугує особливої уваги проведення порівняльного аналізу динаміки відсотку учнів, які зараховані до спеціальної медичної групи. Динаміка складу спецмедгруп у Чернігівському регіоні така: 2005 р. – 4,8%; 2006 р. – 5,2%; 2007 р. – 5,4%; 2008 р. – 5,7%; 2009 р. – 6,5%; 2010 р. – 6,7%; 2011 р. – 6,6%; 2012 р. – 7,2%.

Таким чином, ми повинні констатувати наявність загальнодержавної проблеми не тільки соціального і медичного характеру, а й, в першу чергу, педагогічної – зменшення наповнюваності основної медичної групи для занять фізичною культурою школярів і значне збільшення складу підготовчої й спеціальної медичних груп, у зв'язку з різким погіршенням їх стану здоров'я.

Висновки.

Результати моніторингового дослідження, дають підстави зробити висновки про те, що в загальноосвітніх навчальних закладах зберігаються і прогресують негативні тенденції погіршення здоров'я дітей та молоді, а саме: спостерігається тенденція до зменшення з віком кількості учнів, які займаються в

основній і збільшення кількості дітей, що належать до підготовчої та спеціальної медичних груп для занять фізичною культурою. Сьогодні дуже важливо під час навчання в школі навчити дитину самій піклуватися про власне здоров'я, сформувати в неї установку на підтримку власного здоров'я без застосування медикаментозних засобів.

Для підвищення стану здоров'я та рухової активності учнів, крім відвідування уроків фізичної культури необхідно використовувати рекреаційні форми фізичного виховання та застосовувати здоров'ярозвивальні технології, які включають виконання гімнастичних вправ до навчальних занять, фізкультурні хвилини під час уроків, фізичні вправи і рухливі ігри на подовжених перервах, щоденні фізкультурні заняття в групах продовженого дня, самостійні заняття у позанавчальний час, фізкультурно-масову роботу за місцем проживання тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні у майбутніх фахівців фізичного виховання готовності до використання здоров'ярозвивальних технологій у практичній діяльності, що дозволить формувати у дітей та молоді позитивне ставлення до здорового способу життя.

Література:

1. Бабич В.І. Модель формування культури здоров'я учнів в сучасних умовах шкільної освіти / В.І. Бабич. //Науковий вісник Донбасу. 2010. – №9. – С. 101-115.
2. Демінська Л.О. Фізичне здоров'я учня як головна цінність педагогічного процесу / Л.О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. [за ред. Єрмакова С.С.] – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2012. – №6. – С. 54-58.
3. Жук Г.О. Аналіз підходів до розподілу учнів на медичні групи для занять фізичною культурою у загальноосвітній школі / Г.О. Жук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. [за ред. Єрмакова С.С.] – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2010. – № 1. – С. 61-63.
4. Міхеєнко О. І. Конкретизація сутності поняття “здоров'я” як методологічне підґрунтя практики оздоровлення організму людини // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 2. – С. 42-46. doi:10.6084/m9.fgshare.639257
5. Мицкан Б.М. Фізичний стан учнів старших класів гімназії / Б.М. Мицкан, І.В. Поташнюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. [за ред. Єрмакова С.С.] – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2011. – №5. – С. 63-67.
6. Поташнюк І.В. Роль фізичного виховання в системі оздоровчих заходів шкіл сприяння здоров'ю / О.Д.Дубогай, І.В.Поташнюк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві / За ред. Г.М.Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. – Вип. 14. – С.25-30.
7. Приходько С. Вплив навчального процесу на рівень фізичного здоров'я і захворюваність школярів і студентів / С. Приходько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 2. – С.81-83.
8. Cieślicka Mirosława, Napierała Marek, Pilewska Wiesława, Iermakov Sergii. Stan cech morfologicznych i zdolności motorycznych dziewcząt uczestniczących w zajęciach tańca nowoczesnego // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. №.10. С. 100-109.
9. Cieślicka Mirosława, Napierała Marek, Stankiewicz Błażej, Iermakov Sergii. Ocena zmian cech somatycznych i zdolności motorycznych gimnazjalistów z Kruszwicy. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. №.11, С. 115-1122.

References

1. Babich V.I. *Naukovij visnik Donbasu* [Scientific bulletin of Donbass], 2010, vol.9, pp. 101-115.
2. Demins'ka L.O. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2012, vol.6, pp. 54-58.
3. Zhuk G.O. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2010, vol.1, pp. 61-63.
4. Mikheienko O. I. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2013, vol.2, pp. 42-46. doi:10.6084/m9.fgshare.639257
5. Mickan B.M., Potashniuk I.V. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2011, vol.5, pp. 63-67.
6. Potashniuk I.V., Dubogaj O.D. *Fizichne vikhovannia, sport i kul'tura zdorov'ia u suchasnomu suspil'stvi* [Physical education, sport and health culture in modern society], 2011, vol.14, pp. 25-30.
7. Prikhod'ko S. *Teoriia i metodika fizicnogo vikhovannia i sportu* [Theory and methods of physical education and sport], 2010, vol. 2, pp. 81-83.
8. Cieślicka Mirosława, Napierała Marek, Pilewska Wiesława, Iermakov Sergii. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2012, vol.10, pp. 100-109.
9. Cieślicka Mirosława, Napierała Marek, Stankiewicz Błażej, Iermakov Sergii. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2012. vol.11, pp. 115-1122.
10. David A. Birch, Michele Wallen, Elizabeth Chaney. *Developing School Health Education Advocacy Skills Through College Personal*

10. David A. Birch, Michele Wallen, Elizabeth Chaney. Developing School Health Education Advocacy Skills Through College Personal Health Courses. / David A. Birch, Michele Wallen, Elizabeth Chaney // *Health Education Teaching Techniques Journal*. 2011, vol. 1, pp. 70-86.
11. Palushka S. A., Schwenk T. L. Physical Activity and Mental Health. Current Concepts / S. A. Palushka, T. L. Schwenk // *Sports Medicine*. – 2000. Vol.29(3). – pp. 167-180.
- Health Courses. *Health Education Teaching Techniques Journal*. 2011, vol. 1, pp. 70-86.
11. Palushka S. A., Schwenk T. L. Physical Activity and Mental Health. Current Concepts. *Sports Medicine*, 2000, vol.29(3), pp. 167-180.

Информация об авторе:

Гаркуша Сергей Васильевич: iheapsu@gmail.com; Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины; ул. Бастионная, 9, г.Киев, 01014, Украина

Цитируйте эту статью как: Гаркуша С.В. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 10 – С. 7-11. doi:10.6084/m9.figshare.775315

Электронная версия этой статьи является полной и может быть найдена на сайте: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive.html>

Это статья Открытого Доступа распространяется под терминами Creative Commons Attribution License, которая разрешает неограниченное использование, распространение и копирование любыми средствами, обеспечивающими должное цитирование этой оригинальной статьи (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.ru>).

Дата поступления в редакцию: 30.07.2013 г.
Опубликовано: 30.09.2013 г.

Information about the author:

Garkusha S.V.: iheapsu@gmail.com; Higher Education Institute of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; Bastion Str., 9, Kyiv, 01014, Ukraine

Cite this article as: Garkusha S.V. Current trends in the health of children and young people in learning environments. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2013, vol.10, pp. 7-11. doi:10.6084/m9.figshare.775315

The electronic version of this article is the complete one and can be found online at: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive-e.html>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>).

Received: 30.07.2013
Published: 30.09.2013